

КРЕАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. Гончарова О.А. Креативний компонент інноваційної діяльності майбутнього вчителя. У статті розглядається роль креативності в структурі інноваційної діяльності майбутнього вчителя, аналізуються підходи до трактування поняття „креативність”, розглядається класифікація типів креативності.

Ключові слова: креативність, інноваційна діяльність, майбутній вчитель, творчість.

Аннотация. Гончарова О.А. Креативный компонент инновационной деятельности будущего учителя. В статье рассматривается роль креативности в структуре инновационной деятельности будущего учителя, анализируются подходы к трактовке понятия «креативность», рассматривается классификация типов креативности.

Ключевые слова: креативность, инновационная деятельность, будущий учитель, творчество.

Summary. Goncharova O.A. Creative component of innovative activity of future teacher. The article deals with the creativity as one of the main component in the structure of innovative activity of future teacher. It analyses the approaches to the definition of the notion “creativity”, studies the classification of the types of the creativity.

Key words: creativity, innovative activity, future teacher, creative skills.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день основна мета освіти полягає у ефективній підготовці молодого покоління до майбутнього, до появи нових можливостей у житті та їх раціонального використання. Саме креативність виступає тим каталізатором, який допомагає реалізувати цю мету. Головними пріоритетами вищої освіти в Україні є виховання творчого ставлення до дійсності, розвиток уміння знаходити оригінальне рішення в нестандартній ситуації за допомогою гармонійного взаємозв'язку форм, методів і засобів навчання, спрямованих на розвиток професійної креативності з опорою на унікальний особистісний досвід і ціннісні орієнтації майбутнього вчителя. Факт залишається фактом. За відносно короткий час у суспільстві відбуваються суттєві зміни. Людина, а тим більше, майбутній педагог має відповідно та своєчасно реагувати на них. Суперечність проявляється в тому, що людина дуже часто буває не готова до цього. Для адекватного ставлення до змін особистість має у повній мірі використовувати свій творчий потенціал, розвивати креативний компонент у структурі інноваційно-педагогічної діяльності.

Безперечно, педагогічна діяльність є передусім діяльність творча. Без творчості неможливі ані виховний, ані навчальний процеси. Вчитель творить нову особистість, яка житиме в цьому суспільстві, стане його невід'ємною часткою. Це ставить перед вищою освітою завдання переосмислити роль учителя у підготовці фахівців нової генерації. Одним із шляхів вирішення цього

завдання є креативна освіта, а забезпечити її може лише вчитель із нестандартним, самостійним мисленням, методично й технологічно підкований, здатний бачити нестандартний вихід із будь-якої педагогічної ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз філософської, педагогічної та психологічної літератури з проблеми дослідження довів, що визначенню поняття творчої особистості та креативності приділяється багато уваги. Цей аспект досліджують такі науковці, як В. Андрєєв, С. Бондаренко, Р. Грановська, В. Кан-Калик, Я. Пономарьов, Н. Тализіна, В. Цапок. Питання суті креативності, продуктивної діяльності, творчої особистості розглядали І. Бех, Д. Богоявленська, О. Запорожець, І. Зязюн, Г. Костюк, В. Роменець, С. Рубінштейн, О. Савченко, М. Холодна та ін. Особливості формування професійно-творчого мислення майбутнього фахівця іноземної мови вивчає Л. Засекіна, методологічний та змістовий аналіз творчої особистості педагога досліджує Н.Кічук, педагогічні умови ефективності розвитку творчих здібностей майбутніх учителів виокремив М. Мусійчук, розвитку лінгвістичної креативності студентів університету присвятила свою роботу Г. Халюшова. На провідній ролі креативності наголошується у законі України „Про вищу освіту” та в декларації Всесвітньої конференції з вищої освіти ЮНЕСКО „Вища освіта у XXI столітті: бачення та дії” (1998 р.), яка розглядає креативність як інноваційний навчальний підхід. Однак, незважаючи на такий рівень дослідженості проблеми розвитку креативності майбутнього вчителя, питання вивчення креативності як структурного компоненту інноваційної діяльності майбутнього вчителя є недостатньо розробленим і потребує подальшого вивчення у зв'язку з його практичним застосуванням в педагогічній діяльності.

Сьогодні у науковій літературі креативність визначається як діяльність, кінцевим результатом якої є створення якісно нового продукту, такого, який вирізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю (при цьому зазначається, що творчість специфічна для людини, тобто завжди передбачає творця-суб'єкта творчої діяльності). О.Яковлева розглядає креативність як особистісну характеристику, як реалізацію людиною власної індивідуальності, але не як певний набір особистісних рис. Кожна людина неповторна, унікальна, вона вносить у світ щось нове, таке, чого раніше не було. Тому прояв індивідуальності є творчим процесом. На думку О. Яковлевої, характеристики креативності непередметні, тобто не передбачають наявності продукту (матеріального чи ідеального), вони процесуальні, оскільки креативність розглядається як процес прояву власної індивідуальності [8].

І.Гриненко розглядає поняття креативності вчителя гуманітарного профілю як духовну здібність культурної особистості створювати новий навчальний продукт завдяки мотивації успіху, збагаченню ментального досвіду та стану психофізіологічної когерентності [3]. При цьому професійна креативність учителя мови розглядається як здатність до реалізації творчої

інтенції педагога, до створення таких навчально-виховних продуктів у сфері мовної освіти, які характеризуються оригінальністю, новизною, викликають інтерес у суб'єктів навчання тощо. Таким чином, більшість авторів погоджується з тим, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, який вміє відкинути звичайне, шаблонне.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури з проблем креативності та емпіричного досвіду підготовки вчителів дали змогу виявити низку суперечностей: між внутрішнім прагненням особистості творити та зовнішніми впливами освітнього та суспільного середовища, які мають стандартизуючий та знеособлюючий характер; використанням переважно репродуктивних методів роботи та необхідністю творчого засвоєння й застосування знань; потребою в неординарних, креативних учителях та відсутністю відповідного методичного й технологічного забезпечення для розвитку цих якостей у майбутніх фахівців у системі професійної підготовки.

Формулювання цілей статті. Дана стаття має на меті визначення сутності поняття креативність на базі аналізу різних дефініцій, запропонованих вітчизняними та зарубіжними вченими. Завдання, які ставить перед собою автор, полягають у всебічному аналізі класифікацій креативності майбутнього вчителя з опорою на структуру його інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Описуючи інноваційну діяльність як тип, де центральним моментом є специфічна активність та настанова суб'єкта, ми визначили її як складне інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення та внесення педагогом змін до власної системи роботи. Окреслена діяльність є системною, спрямованою на реалізацію нововведень на основі використання та впровадження нових наукових ідей, знань, підходів або трансформації відомих результатів наукових досліджень та практичних розроблень у новий або вдосконалений продукт. Вона носить комплексний, багатоплановий характер, втілюючи у собі єдність наукових, технологічних, організаційних заходів [2].

На нашу думку, креативність – це здатність постійно змінюватися, проявляти власну неповторність. Коли людина виражає власну унікальність через креативність, то відчуває повноту життя, усвідомлює його сенс. Психологи стверджують, що джерелом розвитку творчого процесу є об'єктивні суперечності, для виявлення яких потрібно мати деякий ступінь спостережливості, уваги, що певною мірою властива кожній людині. Отже, будь-яка людина здатна виявити існуючу суперечність. Однак, особистість з розвинутими творчими здібностями здійснює пошук суперечностей і визначає їх самостійно й цілеспрямовано. Розвинута творча особистість бачить у ній джерело розвитку. Вона здатна вчасно визначити суперечність, найбільш

актуальну і можливу для вирішення на даному етапі. Це пов'язано з необхідністю глибокого аналізу проблеми. Для об'єктивного, всебічного аналізу важливо мати глибокі знання з даного питання. До того ж ці знання розвинута творча особистість уміє застосовувати в різноманітних ситуаціях.

Всі ці риси творчої особистості можна синтезувати в особливу рису, що є одночасно й критерієм творчої особистості, - творчу самостійність, яка характеризується, як здатність не тільки використовувати знання, а й прагнути до їх постійного поновлення. Креативна самостійність проявляється як постійна, стабільна риса особистості, яка має потребу систематично самостійно працювати і, в тому числі, у плані самовдосконалення, розвитку своїх здібностей. Розвивати творчу самостійність – є найважливішим завданням вищої освіти. До того ж уведення кредитно-модульної технології у ВНЗ зумовлює пріоритетність самостійного навчання студентів під час засвоєння тематично-змістових модулів.

Досліджуючи інноваційну діяльність майбутнього вчителя, ми дійшли висновку, що креативний компонент є центральним. Традиційно для формування креативного компоненту у навчально-виховному процесі використовуються такі форми навчання як діалог, дискусія, ділові ігри, методи проблемного, евристичного та розвивального навчання. Е.Лузік вважає креативність критерієм якості системи підготовки фахівців [5]. На нашу думку, про наявність у майбутнього вчителя креативності говорить його здатність до „бачення” проблеми, оригінальність, діалогічність та критичність його мислення, здібність до генерування ідей, готовність створювати, опановувати та використовувати нововведення у педагогічній діяльності. Серед етапів розвитку креативності вчителя виділяємо наступні:

- початковий (вчитель залишається у межах засвоєних базових способів діяльності; утруднені дії, що виходять за межі загальноприйнятих, відсутня ініціатива в постановці цілей; цей етап характеризується низьким рівнем креативності);

- проміжний (вчитель реалізує власні ідеї, порівнюючи між собою різноманітні інноваційні зразки; на основі спостережень, узагальнення фактів приходить до створення більш ефективних способів діяльності або конкретних педагогічних знахідок);

- завершальний (високий рівень креативності, який виявляється у накопиченні спостережень, коли педагогічні знахідки стають для вчителя стимулом до дослідження, пошуку альтернативи, усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей; діяльність набуває власне дослідницького характеру).

На завершальному етапі можна говорити про прояв у вчителя основних рис креативності, а саме: наявність професійно важливих характеристик поведінки у контексті інноваційної діяльності вчителя; відкритість для нового,

настанова вчителя на виокремлення проблем у різних ситуаціях педагогічної діяльності. Формування креативності, на думку С. Смірнова, можливе лише шляхом створення умов для самовиховання вчителя тому, що „творчість” є однією з найглибших характеристик особистості [7]. О.Яковлева виокремлює такі процесуальні характеристики креативності: креативність розкривається в процесі суб’єкт-суб’єктної взаємодії; креативність у певній формі завжди адресується іншій людині [8].

Здатність до креативу розглядається О.Козловою як умова реалізації вищих духовних потреб особистості вчителя, розвитку власних творчих сил і здібностей, постійного зростання і збагачення внутрішніх можливостей, підвищення якості своєї професійної діяльності, орієнтація на вищі загальнолюдські цінності [4]. Тобто, домінування у діяльності майбутнього вчителя комбінації „педагогічна творчість і дослідницький компонент” й визначатиме інноваційне спрямування його роботи.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури ми визначили найважливіші риси педагогічної креативності вчителя: високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-проблемний стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо); проблемне бачення; творча фантазія, розвинена уява.

Досить різнобічними є ознаки креативності, виокремлені В. Моляко: оригінальність, евристичність, фантазія, активність, сконцентрованість, чіткість, чутливість [6]. В. Андреев, на наш погляд, подає також одну з найкращих й найбільш універсальних класифікацій творчих особистостей:

Теоретик-логік характеризується здатністю до широкого узагальнення, класифікації та систематизації інформації. Люди цього типу чітко планують свою роботу, для них характерна висока обізнаність та інтуїція.

Теоретик-інтуїтивіст – це тип творчої особистості, для якої характерна здатність генерувати нові, оригінальні ідеї, фантазії, творча уява. Творці цього типу – це великі винахідники, автори нових концепцій, шкіл і напрямів.

Практик – це тип творчої особистості, який завжди прагне до експериментальної перевірки своїх нових гіпотез.

Організатор володіє високим рівнем здібностей щодо організації колективу для розробки і виконання нових завдань. Під керівництвом таких людей створюються наукові школи і творчі групи.

Ініціатор – це тип творчої особистості, для якої характерні ініціатива і натхнення, особливо на початкових етапах розв’язання нових творчих завдань [1].

На нашу думку, такий інтерактивний підхід до визначення творчої особистості є досить дієвим у плані реалізації можливостей практичної

педагогічної оцінки та самооцінки рівня сформованості креативності майбутнього вчителя.

Висновки. Таким чином, одним із методів виявлення креативного потенціалу студентів та розвитку творчого мислення є створення таких навчальних ситуацій, за яких студенти включаються в реальний навчальний процес, переглядаючи відеоуроки, чи в його ігрову імітацію, рольову гру. Безперечно важливим є розкриття індивідуальних якостей, здібностей, інноваційного потенціалу майбутніх учителів; виховання вміння проявляти свою індивідуальність, власне сприйняття проблеми, ситуації в різних сферах діяльності; стимулювання творчої активності при вирішенні різних завдань; створення оптимальних умов для прояву інтелектуальної і творчої активності з урахуванням когнітивного стилю кожної окремої особистості.

Отже, типовими формами роботи є групова й парна робота. Ці форми мають велике значення для формування творчої особистості майбутнього вчителя. Вони тренують позитивну взаємозалежність та індивідуальну відповідальність. Взаємодія віч-на-віч формує товариську вправність. Сам процес роботи у групах чи парах завжди є творчо-пошуковим: завдання ставиться перед групою й у кожного є стимул відзначитись і зробити свій внесок. Використання групових форм роботи створює умови як для розвитку мислення, так і для самоствердження особистості. Однак, слід пам'ятати, що процес формування педагогічної творчості у майбутніх учителів не приведе до ефективних наслідків, якщо не буде передбачена його органічна єдність із розвитком становлення їх творчої особистості, формуванням уміння сприйняти педагогічну діяльність як творчий процес.

Розвиток креативності в структурі інноваційної діяльності майбутнього вчителя і підвищення результативності навчально-виховного процесу залежить від психолого-педагогічних умов, правильно визначених шляхів розвитку та реалізації творчої педагогічної діяльності та особистісних якостей особистості студента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. / В.И. Андреев– Казань, 1988. – 228 с.
2. Гончарова О.А. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. О.А Гончарова – К., – 2008. – 259 с.
3. Гриненко І. В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. В. Гриненко – 2008.
4. Козлова О.Г. Підготовка вчителя до інноваційної діяльності в системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / О.Г. Козлова – К., 1999. – 235 с.

5. Лузік Е.В. Креативність як критерій якості системи підготовки фахівців профільних ВНЗ України / Е.В. Лузік // Вища освіта України. – 2006. – №3. – С. 76-82.
6. Моляко В.О. Психологічне дослідження проблем функціонування стратегій творчої діяльності, творчої обдарованості та психологічної грамотності / В.О. Моляко // Актуальні проблеми психології: наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. акад. С.Д. Максименка. – К., 2001. – Вип. 21. – 296с.
7. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. / С.Д. Смирнов – М.: Изд. центр «Академия», 2001. – 304 с.
8. Яковлева Е.Л. Эмоциональные механизмы творческого потенциала / Е.Л. Яковлева // Вопросы психологии. – 1997. – № 4.